

En pilotstudie av Circonovas och
Zirkus Loko-Motivs gemensamma projekt:

Resque M! – en trappa uppåner

*”Den handlar om känslor,
men man inte bara får titta på känslor
utan man får uppleva dem själv också”*

januari 2007
Ylva Ågren

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Circonova är en hälsopedagogisk verksamhet inom Stockholms läns landstings Kultur – och utbildningsförvaltning vars uppgift är att arbeta med upplevelsebaserade hälsopedagogiska program för skolor inom Stockholms län. Målet är att genom pedagogik och kultur, såsom scenkonst och konst, stärka barn och ungas hälsa och Circonova utgår i sin verksamhet från riktlinjerna i FN: s konvention om barnets rättigheter och Stockholm läns landstings hälsopolicy. Aaron Antonowskys teorier om salutogenes är centrala utgångspunkter för Circonova i det praktiska arbetet. Antonowsky var professor i medicinsk sociologi och intresserade sig för vad det är som gör att människor håller sig friska. Han menade att människans hälsa påverkas positivt om hon upplever tillvaron som begriplig, hanterbar och meningsfull. För detta myntade han begreppet KASAM, känsla av sammanhang. Salutogenes handlar alltså om att söka efter hälsans ursprung medan det mer etablerade begreppet patogenes syftar till att söka sjukdomens ursprung. (Antonowsky 1987, 2005)

Circonova började sin verksamhet 1996 och har under åren utvecklats från att framföra föreställningar med klara undervisningssyften till ett mera nära samarbete med lärarna både före och efter föreställningen. (Stroh 2005)

Som en del i en utvecklingsprocess där man dels vill hitta nya former av föreställningar och nya pedagogiska samarbeten, tecknades i mars 2006 ett avtal mellan Circonova och den ideella föreningen Zirkus Loko-Motiv. Uppdraget var att förutsättningslöst utveckla ett samarbete runt konstnärliga och hälsopedagogiska metoder för barn och unga. Utgångspunkten var ett salutogent perspektiv på temat kropp och känslor och samarbetet mynnade ut i det interaktiva hälsoäventyret *Resque M! –en trappa uppåner* vilket är en vandring i känslornas värld som riktar sig till elever i årskurs 4 och 5.

Kärnan i samarbetet består av fyra personer. Från Zirkus Loko-Motiv kommer skådespelaren Ylva Törnlund och läkaren/bildkonstnären Katrin Hint och från Circonova kultur- och hälsopedagogen Ingela Rolfsson samt projektledare Linde Sjöstedt. Konstnären Torbjörn Berg från Zirkus Loko-Motiv har haft huvudansvaret för den konstnärliga utformningen av upplevelserummen.

1.2 En pilotstudie

Centrum för barnkulturforskning (CBK) inrättades vid Stockholms universitet 1980 som ett särskilt centrum med uppgift att befrämja kunskap och forskning inom ämnesområdet barnkultur. Barnkultur är ett brett och tvärvetenskapligt ämnesområde vilket rymmer perspektiv på kultur *för*, tillsammans *med*, *bland* och *av* barn. Ämnesområdet barnkulturforskning relaterar också till FN: s konvention för barnets rättigheter och problematiserar begrepp som ”barnets bästa” och ”barnets rättigheter”. CBK följer barnrättskonventionen bland annat genom att utföra receptionsstudier som syftar till att analysera och tolka vuxenproducerad kultur för barn utifrån barns och ungas egna perspektiv.

Centrum för barnkulturforskning vill i samarbete med Circonova stärka anknytningen till aktuell forskning inom barnkultur, genom en studie av Circonovas verksamhet. Denna rapport

redovisar en pilotstudie i mindre format som kan ligga till grund för fördjupade studier inom samma område. Ansvaring för rapporten är undertecknad Ylva Ågren, Centrum för barnkulturforskning.

Syftet med rapporten är att

- belysa Circonovas verksamhet *Resque M! – en trappa uppåner* utifrån deltagande barns uppfattningar om projektet och ställa dessa mot Circonovas och Zirkus Loko-Motivs intentioner.
- diskutera Circonovas verksamhet *Resque M! – en trappa uppåner* med utgångspunkt från barnrättskonventionen och Circonovas metoder; scenkonst och pedagogik för att stärka barns hälsa. Leder Circonovas och skolans samarbete till att barn och unga upplever sin situation som mer begriplig, hanterbar och meningsfull?

1.3 Tillvägagångssätt

Rapporten bygger på fokusgruppsintervjuer samt enskilda samtal med elever och lärare. Vidare har jag genom deltagande observation följt vandrigen *Resque M! – en trappa uppåner* vid tre tillfällen. Jag har också studerat tidigare material om Circonova men det refereras inte här.

Då detta är en pilotstudie med begränsat omfång valde projektledare Linde Sjöstedt ut fyra skolor som deltagit i vandrigen i ett relativt tidigt skede och som har olika lokala lägen. Södermalmsskolan är en innerstadsskola, Pilgrimsskolan är en liten friskola i Liljeholmen, Myrängens skola ligger i Täby och Stensö skola i Nacka. Södermalmsskolan och Myrängens skola har också fungerat som referensklasser för Circonovas arbete. Ett informationsbrev till föräldrar för påskrift delades ut av respektive lärare och endast de barn vars föräldrar godkänt intervjun deltog. (Bilaga 1)

På Pilgrimsskolan intervjuade jag två grupper med fem elever i varje grupp, en femma och en fyra. I Södermalmsskolan var jag hos en fyra och intervjuade tre grupper med fyra till fem barn i varje grupp. På Myrängens skola mötte jag en femma och intervjuade två grupper med fem barn i varje samt hade två enskilda samtal med elever och på Stensjö skola intervjuade jag två grupper med fyra barn i varje grupp samt hade två enskilda samtal. Klassen på Stensjö skola var en 3-4. Totalt har jag intervjuat 47 barn. Fokusgruppsintervjuerna var i regel 30-45 minuter långa, de individuella samtalen ca 20 min. Det var min förhoppning att få till enskilda samtal med minst två elever på varje skola, men detta föll då intervjuerna bygger på frivillighet och ingen elev ville sitta ensam på Pilgrimsskolan eller Södermalmsskolan.

Rapporten bygger på citat från intervjuerna som bandats och transkriberats. Dessa är ibland nedkortade eller redigerade språkligt, men innebörden är naturligtvis den samma. Inga namn nämns i samband med citaten, detta av respekt för de intervjuades integritet. Då rapporten syftar till att presentera elevernas tankar kring Circonovas verksamhet kommer jag följaktligen att ge deras röster mest utrymme. Jag har också intervjuat deltagarna från Circonova och Zirkus Loko-motiv om deras mål, intentioner och tillvägagångssätt. De fakta som presenteras i rapporten rörande verksamheten bygger sålunda på nämnda intervjuer om ej annat anges.

1.4 FN: s konvention om barnets rättigheter

I samarbetet mellan Circonova och Centrum för barnkulturforskning finns utgångspunkter i barnrättskonventionen genom artikel 12 där barnets rättigheter att få komma till tals uttrycks, genom artikel 24, som erkänner barnets rätt att åtnjuta bästa uppnåeliga hälsa samt genom artikel 28 vilken syftar till barnets rätt till en skolmiljö som utövas så att inget barn kränks. Vidare berörs artikel 29 som uttrycker barnets rätt till utbildning som främjar barnets möjligheter till såväl fysisk som psykisk utveckling samt artikel 31 i vilken det slås fast att varje barn har rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet.

1.5 Barnperspektiv och barns perspektiv

Ett barnperspektiv syftar, enkelt uttryckt, till att tillvarata barns villkor och verka för barns bästa medan barns perspektiv handlar om att anlägga ett perspektiv som är barnets, där barnet själv har lämnat sitt bidrag. Forskning utifrån barns perspektiv lägger sålunda stor vikt vid barn som informanter och barns egna utsagor.

Begreppet barnperspektiv kan också användas och tolkas som ett ideologiskt begrepp. Det handlar då om att synliggöra vilken plats barn ges i vårt samhälle och ett ställningsstagande för barn som underordnad grupp. (Halldén 2003)

I riktlinjerna för Circonova och Zirkus Loko-Motivs samarbete framgår att produktionen ska ha ett barnperspektiv, ”dvs. vara autentisk och respektfull, väl förankrad i barnets värld.”(KN 2005/110). I uppdraget för den här pilotstudien var det centralt att Circonovas verksamhet belystes både utifrån ett barnperspektiv och utifrån barns perspektiv.

2. *Resque M! –en trappa uppåner.*

Resque M! – en trappa uppåner är en tre timmar lång äventyrsvandring genom känslornas värld där målet är att hjälpa lilla M som har förlorat sina känslor. Nedan följer mina upplevelser av äventyret, med anteckningar från de tre olika tillfällen som jag deltog.

När jag, tillsammans med en grupp barn om femton elever och deras lärare, närmar mig fabrikslokalen på Tegelviksvägen möts vi ute på gatan av en stressad dam som kallar sig för *Räddaren i nöden*. Med paraplyet uppfällt och i en tjugig liten dress förhör hon sig om vart vi är på väg och lotsar oss därefter in i byggnaden och upp för två trappor.

Teaterhändelsen börjar sålunda redan ute på gatan och förväntan stiger när vi kliver in i en slags korridor och hälsas välkomna av Ingela Rolfsdotter medan *Räddaren i nöden* hastar vidare. Vi får följa Ingela med genom korridoren till ett ganska kallt rum med färggranna kuddar utspridda på golvet.

När alla är samlade i en ring genomför Ingela ett par namnlekar och andra övningar för att väcka kropp och tanke. Vi testar olika känslor och tränar oss i samarbete. Slutligen, efter ca 25 minuter får alla ett äventyrspass med ett personligt adjektiv och får därefter, en och en, kliva bakom ett draperi för att försvinna med skratt, tjut eller tystnad mot äventyret.

När det är min tur ser Ingela mig i ögonen, läser på mitt äventyrspass och säger ”Kloka Ylva, är du redo för okända öden och äventyr”? Jag nickar och ser sedan att draperiet döljer en rutschkana som leder ner till ett rum där allt, ifrån tak, väggar och interiör, är vitt. En vitklädd kvinna med illrött hår sitter där och sticker. När alla barn och vuxna tumlat in i rummet, pratar hon med oss, vattnar sina krukväxter (med mjölk från en vit ko) och sätter därefter på TV: n. TV:n visar ett myrkrig och ur detta träder *Lilla M* fram och ropar på hjälp. Hon säger att det ska finnas en karta som kan hjälpa oss att hitta henne varpå TV slocknar. Ingela ger gruppen lite hjälp på traven och vi börjar leta kartbitar i rummet. Väl sammanfogade avslöjar kartan att vi måste ta oss igenom ett skåp med flera travar böcker för att komma vidare. Det är med förtjusning som barnen kastar sig igenom böckerna och rusar in i nästa rum, djungeln. Golvet är täckt med sand, lianer hänger i täta klungor ner från taket och rök pumpas ut i takt med djungelmusik. En kvinna kommer in och slår på en trumma, ber gruppen att sitta ner i sanden och berättar om *Lilla M* och om den elaka häxan som äter barns känslor och som tillfångatagit *Lilla M*. Varje deltagare får en liten talisman som skydd för den fortsatta färden som bland annat går via häxans rike. I smågrupper om tre eller fyra slussas vi iväg, med uppmaningen att hålla varandra i handen, ty då kan häxan inte lägga vantarna på oss.

Min grupp tar sig vidare, över glödande lava, och mot häxans domäner. Efter att vi har klättrat över en planka står hon så där, häxan *Madame Supör*, och tar upp vårt namn och vår favoritkänsla. Vi tar oss framåt genom hennes korridor där blod och skräp och tidningspapper samsas. Vi stöter på en ledtråd och tar den med oss till nästa rum, där Ingela väntar på oss. Hon frågar efter fler ledtrådar och om någon har hittat en nyckel. Medan vi inväntar de andra grupperna går några barn tillbaka in i korridoren och letar vidare, medan andra stannar och skriver känslor på en vägg till *Lilla M*. Tillsist är såväl alla ledtrådar som nyckel hittade och bitarna sammanfogade uppmanar oss att hitta till ett rött rum. Vi hastar vidare bakom ett draperi och finner det röda rummet just i tid innan häxan upptäcker att hennes nyckel är stulen varpå hon kommer tjutande och gormande genom korridorerna. Lyckligtvis sitter vi trygga i det lilla röda rummet där vi också hittar ett brev från *Lilla M*. Ingela föreslår att vi ska skriva ihop en lista till *Lilla M* med olika känslor som vi kan ge när vi väl hittar henne och vi gör så.

När listan är fylld med allehanda känslor ger vi oss ut igen. Då hör vi i korridoren någon som gråter alldeles förtvivlat. Vi skyndar mot ett litet rum och uppe på en bänk sitter *Sorgen* och är ledsen, så ledsen. Hon gråter för att ingen varken ser eller hör henne, men när hon förstår att vi både ser och hör henne, då börjar hon bli arg. Sorgkläderna åker av och boxningsdräkten på. Nu ska här slåss! Och iväg bär det mot en av de stängda dörrarna i den korridor där vi tidigare vandrat. En slaggpåse döljer sig där inne och *Sorgen* slår ur sin ilska. Hon lämnar över handskarna till näste man och tar med övriga gruppen till nästa rum – och nästa. Och korridoren visar sig gömma flera små rum med olika känslor och upplevelser i. I ett finns ett akvarium med stora otäcka kackerlackor, i ett annat visas en film om en stackars skalbagge som blir mobbad, ett tredje låter alldeles förskräckligt och i ett fjärde får man krossa porslin. *Sorgen* delar ut skyddsglasögon och träskor till den som står på tur och därefter är det bara att krossa sin tallrik, kopp eller vad man nu fått med all kraft i golvet.

När alla har varit i de olika rummen påpekar Ingela att det luktar våfflor. Och mycket riktigt, vi får komma in ett kök där *Dröm-mamman* står och gräddar våfflor. En stunds vila vid ett stort bord fyllt av saft och våfflor kommer perfekt. När vi ätit en stund kliver en kvinna som kallar sig för *Härligheten* in i rummet och frågar om vi vill följa med till härligheten. Så vi bryter upp och kommer genom en liten gång in i ett nytt stort rum där ett vitt skal som pumpar likt ett hjärta är det som först fångar min uppmärksamhet. *Härligheten* ber oss sitta ner på en grön liten matta och *Dröm-mamman* kommer in och börjar berätta sagan om *Lilla Lustan*.

Härligheten byter då raskt om till *Lilla Lustan* och vi får höra om vad hon brukar göra i sin lilla trädgård som ligger strax bredvid det stora hjärtat. Det vita skalet är alltså hjärtat och vi får veta att till hjärtats innersta kan man bara komma i sällskap med *Lilla M*. Därefter kan vi prova de saker som *Lilla Lustan* gör i sin trädgård, såsom att ligga i massagestolen, klä ut sig, krypa genom hjärtats yttre gångar, bli klappad med fjädrar och penslar i ansiktet, få huvudmassage och andra liknande sköna ting.

Efter ett tag dyker en ny ledtråd upp och vi får veta vägen fram till *Lilla M*. Bakom ett draperi sitter hon, instängd i en bur och alldeles tom på känslor. Ingela uppmanar oss att väcka henne och genom att läsa känslor från den lista vi tidigare gjort och genom att gestalta några av dessa börjar *Lilla M* sakta vakna till liv. När hon väl är ute ur sin bur kryper vi allihop in i hjärtats innersta. Där inne är en liten önskebrunn och vi samlas runt den medan *Lilla M* berättar om varför hon rymde hemifrån från början och hur det sedan gick till när hon träffade den onda häxan. Vi bestämmer oss för att skicka goda tankar och känslor till häxan och får slutligen kasta vår talisman i önskebrunnen och önska något från vårt hjärta.

Och där slutar vandringen och äventyret. Ingela lotsar gruppen tillbaka genom det vita rummet och ut till det rum där vi först var, innan äventyret började. Medan gruppen äter lunch samtalar vi lite om vandringen och innan barnen ger sig ut i vardagen igen får de åka ett par gånger i rutschkanan.

3. Eleverna berättar

Då det hade gått olika lång mellan vandringen och mitt möte med de olika klasserna började jag varje samtal med en minnesrunda, där alla i tur och ordning fick berätta om något de minns extra väl från vandringen. Rutschkanan och häxan nämndes av så gott som alla barn, men också många andra minnen och tankar. Här presenteras en del.

Den där bokhyllan som man fick riva var jättehäftig, man visste inte vad som var bakom. Härligt med den där sanden som man fick gå i. (Pojke i femman)

Att få en talisman, skriva känslor på en vägg, och den dumma häxan, att vara i paradiset eller härligheten, och att kasta porslin. (Pojke i fyran)

Önskebrunnen var det bästa, när man fick önska. Man kommer att minnas den. (Flicka i fyran)

Kackerlackorna, åh, det liksom kryper i hela kroppen! (Flicka i 3-4)

Ibland tänker jag på hela härligheten, även om det kan vara jättetråkigt där så kan det ändå vara härligt för man kanske är där med nån man tycker om och så man har roligt där inne även om det inte är så roligt rum. (Flicka i femman)

Lavarummet! Och att få göra sönder porslin, det var riktigt roligt! (Flicka i fyran)

Minnesrundan utmynnade ofta i diskussioner kring vad de olika personerna i vandringen betydde, och i alla grupper framfördes teorier om det vita rummet och den vita damen.

I det vita rummet, där fanns det inga känslor alls tycker jag. Jag kan bli glad eller så av olika färger, men där var det bara vitt, bara vitt, allt vitt utom hennes hår som var rött, så det var som att det inte fanns några känslor alls. (Flicka i fyran)

Det finns inga känslor alls i första rummet och sedan blir det bara mer och mer, det är häftigt. Häxan var liksom allting egentligen, både arg, glad, elak men också ledsen tror jag. Lilla M var ju i alla fall ledsen. Sorgen var ju så ledsen, men samtidigt arg. Hon i vita rummet var typ också sorgsen för nåt. (Pojke i fyran)

Den vita tjejen var uttråkad, hon hade liksom inga känslor utan bara putsade lite. (Pojke i femman)

Man fick ju liksom en chock när allt var vitt, och man inte visste vad som skulle hända. Och så satt hon där bara, alldeles vit hon också, som ett spöke eller nåt. (Flicka i 3-4)

Jag tror att den vita tanten kände sig ensam och sånt. Det var därför hon bleknat liksom. Bara håret var kvar, men det kanske också blir vitt sen. (Pojke i 3-4)

Jag tyckte sorgen var roligast, när hon blev så arg sedan och började boxas. För sån är man ju. Först ledsen och sedan arg. (Flicka i femman)

3.1 Vandring som form

Valet att göra en vandring av Circonovas och Zirkus Loko-Motivs samarbete kom på förslag av Linde Sjöstedt. Hon menar att vandringen som form är en utveckling från tidigare projekt inom Circonova. Tidigare har föreställningen varit en fristående del varpå pedagogiken har kommit till efteråt. Med vandringen såg gruppen möjlighet till en mycket tätare koppling mellan pedagogik och konst.

Att låta konstupplevelsen och pedagogiken samsas är ett arbete som vuxit fram. Gruppen har inte haft någon regissör eller några repetitioner utan menar att det är barnen som har lett dem under vandringarna varpå de har sett vad som fungerat och inte. Därmed är vandringen föränderlig, något som jag också upptäcker de gånger jag är med. De stora händelserna förändras inte, men små detaljer har bytts ut, kommit till eller förändrats. Under de första vandringarna frågade Ingela Rolfsdotter grupperna efteråt om vad de tyckte och deras synpunkter har hjälpt till att utveckla vandringen. Det är synd att eleverna inte är medvetna om att deras åsikter har blivit lyssnade till. De går ju inte vandringen igen och ser därmed inte heller de förändringar som görs.

Resque M – en trappa uppåner beskrivs som ett interaktivt hälsoäventyr. Circonova och Zirkus Loko-Motiv menar att interaktiviteten består i att barnen får gå in i föreställningen och kan påverka, att de går från att vara åskådare till att bli medskapare. Ylva Törnlund förtydligar:

Vi tar emot varje barn där de befinner sig och ser dem i ögonen. De påverkar mötet med Häxan eller Sorgen, det är inga statiska karaktärer utan förändras och är olika varje gång beroende på vilken grupp vi möter.

Eleverna jag träffat är väldigt förtjusta i vandringen som form. De menar att det är mycket roligare att själv får vara med istället för att bara sitta och titta på.

På många teatrar får man bara titta, det var så jätteroligt att man fick vara med och göra saker här. Och att det var så spännande och läskigt. Att man fick åka ner en och en i vita rummet, att man inte visste vad som skulle hända. (Flicka i femman)

När man är på teater nu, efter vandringen så kan det bli svårt att matcha den, allt kommer liksom att vara sämre. (Pojke i femman)

Det var så bra, för det var spännande, ett riktigt äventyr. Roliga grejor man fick göra också. I början så frågar hon om man är redo att gå på äventyr, det gjorde att det blev på riktigt. (Pojke i fyran)

Det var roligare med en sån här sak, mycket roligare att göra en pjäs själv än att bara se på den. Nu var man med, hela tiden liksom. (Pojke i femman)

Det var så häftigt att hon kom utspringande där på gatan och att man var tvungen att följa med henne, för så var det liksom inte så att man gick in och väntade utan då började liksom äventyret direkt. Jag tyckte att det var fantastiskt bra ända från början till slut. (Flicka i fyran)

Den var som en härlig dröm, den här vandringen. (Pojke i fyran)

Det som var bra var att det var som att de menade någonting med allting, som med tallrikarna t ex där fick man ta ut sin ilska. De hade liksom tänkt om allt man gick. (Pojke i femman)

Klasserna i Myrängens skola och Södermalmsskolan har också fungerat som referensgrupper. Circonova har träffat flera av barnen där vid ett tidigare tillfälle och då pratat om känslor och vilka känslor som är viktiga att berätta om. Circonova arbetar som regel alltid med referensgrupper där de får idéer och förslag från barnen. Flera av eleverna i Myrängen återkommer till detta vid ett flertal tillfällen och pratar stolta om att de har varit med och påverkat vandringen. Två flickor i femman berättar:

Det var så roligt att de hade fått med så mycket av vad vi sagt från förra gången. För då hade de också gjort något med känslor och sen hade de frågat oss om vi ville vara med och hjälpa till, inför nästa grej de skulle göra. Och de hade fått med alla saker vi sagt, lite mer spänning, lite mer action, och allt lyckades de få med som vi bett om. Förra gången, när de kom och frågade, då gjorde de också en grej men då fick man bara sitta och titta och det tyckte inte vi var så roligt. Så vi sa att kanske vi kunde få vara med och göra saker nästa gång och då fick de ju med det i den här pjäsen. Det tycker jag känns väldigt bra. Jag tycker att det var en väldigt, väldigt jättebra pjäs, den bästa jag sett tror jag.

De hade varit hos oss innan och spelat upp en teater för oss och frågat oss vad vi tyckte att de skulle ha med i nästa pjäs. Vi fick prata om olika känslor och det hade dom tagit med. Väldigt mycket. Det var roligt, då känner man sig nästan lite speciell.

3.3 Lämplig ålder?

Vandringen riktar sig till barn i årskurs 4 och 5. Under mitt samtal med Circonova och Zirkus Loko-Motiv frågar jag dem om hur de tänkte rörande målgrupp. Katrin Hint berättar:

Linde frågade mig vilka hälsoproblem som finns idag i skolan, vad finns det ett behov av? Jag menar att det stora problemet är att barn mår dåligt i högstadiet, speciellt i sjuan och speciellt tjejer. Det var då vi kom in på detta med känslor, vikten av att känna sina egna känslor, att förstå sig själv och sin omgivning. Att det skulle vara den hälsobringande effekten. Därför riktade vi oss mot de barn som ännu inte har kommit så långt, nämligen mellanstadiebarnen. Och sexorna, de är ju i en slags övergångs... förpubertala... innan det precis händer. Så vi skapade det hela utifrån att det skulle vara just femmor. Tanken är alltså att jobba förebyggande.

Jag frågar barnen om vilken åldersgrupp de tycker att vandringen passar för. En pojke i femman börjar då med att fråga mig om jag kommer från Circonova. När jag svarar nej säger han:

Bra för då kan man säga vad man tycker. Det känns ju lite fel att säga det till dom där när dom frågar vad man tycker och så, men jag tycker att det var för barnsligt. Perfekt för treor och fyror men inte femmor. Det kunde man ju inte säga där, att det här var nog inte för våran ålder.

Samma pojke får i diskussionen igång sin grupp och de är negativa mot det mesta. De gillar inte härligheten och hjärtat som de tycker var löjligt. Likaså menar de att det var töntigt att man skulle hålla i handen, blunda och sådant. De två tjejer som sitter med i denna grupp håller med för det mesta men anser att massagen i härligheten var bra.

Början var dötråkig, att göra sådana där lekar och så. Det är ju sexårsvarning. Det här var för tvåor, det hade varit helt perfekt, uppvärmningen var för ettor och tvåor, rummen för treor och fyror. Femmor är faktiskt lite för stora. (Flicka i femman)

Det som är intressant med denna grupp är att den pojke som jag upplever som mest skeptisk och som också startat och fått med de andra i diskussionen, helt plötsligt säger:

Fast ärligt talat så tycker jag att det var ganska kul. Helheten alltså. Allt. Man kan ju alltid hitta fel, men det var ganska bra. Varpå resten av gruppen samfälligt säger: Jaa.

Pojkens agerande menar jag är ett tydligt exempel på hur viktig gruppen och grupptricket är för barn i denna ålder och hur spelet med att positionera sig i en grupp ständigt pågår.

I mitt samtal med Circonova och Zirkus Loko-Motiv berättar de om negativa reaktioner som står i de skriftliga utvärderingar de gör och där de äldre barnen ger uttryck för att detta var för barnsligt. Circonova och Zirkus Loko-Motiv menar att barnen i utvärderingarna har ett behov av att återupprätta sin värdighet. De har varit i äventyret och de har lekt, men att känslan efteråt nästan kan vara lite obekvämt varpå de kan behöva skriva ner vandringen. Läraren för den grupp jag träffade berättar om att just den pojke som var mest skeptisk, i vanliga fall är en "en kanonball snubbe i min klass som är förpubertal" och som hon varit lite orolig för innan besöket, men att han visade sig vara en av dem "som tjoade mest".

Andra grupper tycker att åldern är okej, men de flesta tror att vandringen lämpar sig bäst för fyror. Ingela Rolfsdotter håller med om att femmor ligger på gränsen för vad som fungerar.

Hon säger att de som har lättast för att gå in i äventyret och acceptera fantasin är treorna, därefter fyror och att femmorna är trögast i starten. Samtidigt menar hon att det just därför är viktigt att ge femmorna möjligheten till lek, när de är lite äldre så tillåter de kanske inte sig själva att ge sig hän på samma sätt.

3.3 *Känslor som tema*

Temat för vandringen är alltså känslor, att förstå sig själv och sin omgivning genom att känna till sina egna känslor. I mina möten med eleverna frågar jag bland annat vad de tycker att vandringen handlade om. De flesta grupper säger sig ha vetat innan att det skulle handla om känslor, men inte alla. Vi diskuterar också vad känslor betyder och om de tycker att känslor är ett bra tema för en vandring.

Bara känslor, känslor. Det var skönt på nåt sätt och jättekul att få ut alla känslor, var man arg så fick man ut det. Man fick jättemycket känslor när man var där, och man upplevde en massa! (Flicka i femman)

Ja, det är ett bra tema, för då får man uppleva olika saker, skulle det bara handla om godis, skulle man ju bara få uppleva godiset och inte nåt mer. Känslor kan ju vara vad som helst nästan. (Flicka i fyran)

Den handlar om känslor, men man inte bara får titta på känslor utan man får uppleva dem själv också, får vara arg och så t ex. (Pojke i 3-4)

Hela livet bygger ju på känslor, att man är kär och så. Allt handlar ju om känslor. Känslor är jätteviktigt. (Flicka i femman)

Jag kände igen att man kan känna sig helt tom inombords, när man ibland tappar sina känslor, som att vara ensam, fast inombords liksom, man vet inte vad man ska göra eller nåt. (Pojke i femman)

En grupp i fyran diskuterar:

Pojke 1: *Men hur skulle livet vara utan känslor? De tillhör ju liksom vad man gör, de hänger ihop med allt man gör.*

Flicka 2: *Ja, för annars blir man ju som lilla M som bara sitter sådär (uppgiven ställning) och bara kan säga typ hjälp...*

Pojke 3: *Ja, har man inga känslor så krymper man ju, som lilla M... eller blir som ett tomt hus... som det ekar i.*

Pojke 4: *Har man inga känslor har man ingen själ. Då kan man varken vara snäll eller taskig, då kan man inte vara något.*

3.4 Hälsa och helhet

Vad är elevernas uppfattningar om projektet som helhet? Varför tror de att man gör en äventyrsvandring av känslor? Och går det att säga något om vad de fått med sig?

Barn som besöker teatrar under skoltid förknippar ofta teatern med skolan varpå barnen utgår från att de bör lära sig något av besöket. Likaså läser de påfallande ofta in begreppet förståelse som ett kriterium för konstnärlig kvalitet. (Helander 2004) Även många av de eleverna som jag träffade är präglade av skolans nyttoaspekt och kopplar gärna vandringen till andra lektioner eller ämnen.

Vi hade gjort EQ-lekar innan så vandringen blev nästan som en utvärdering, fast vi har gjort lekar efteråt också. Man ska lära sig samarbete och så, t ex stå 17 personer på tre stolar och sånt. (Pojke i fyran)

För att vi ska lära oss samarbete, för att kunna rädda lilla M måste man hjälpas åt. Innan vi kom hade vi gjort samarbetsövningar för att träna på det och så. (Pojke i femman)

Det är viktigt att man förstår att man ska vara snäll. Det ville dom lära en. (Flicka i 3-4)

De kanske tycker att det går in mer om man får uppleva det själv. (Flicka i fyran)

Vissa kanske har väldigt svårt hemma och så, och då får man se att man inte är en dum människa för det, och att alla är glada, arga och ledsna ibland men att det är viktigt att inte såra nån. På det viset förstår man känslor bättre, ja, för de hade gjort det väldigt bra, det är på ett roligt sätt men man kan ändå förstå och få med sig saker. Man förstod väldigt bra allting. (Flicka i fyran)

De vill lära en att även om folk låter snälla ska man inte lyssna på dem för de kan vilja en illa. (Flicka i 3-4)

De vill att man ska förstå sina känslor. Och sånt kan man inte lära sig på typ matten. (Pojke i femman)

För att förstå och lära sig om känslor lite bättre, men det funkar inte direkt. Det kan vara en grej med mobbing nu. Med mer ledsna känslor nu. (Pojke i fyran)

Pojken ovan var en av de få elever jag mötte som inte tyckte om vandringen. Han tyckte att det var mycket väsen för ingenting, med min intervju och allt, och förstod inte varför alla var så lyriska. Han tyckte inte att det var så viktigt med känslor utan menade att det hade varit bättre om de hade fått se en pjäs om mobbing. Efter att jag frågat honom om inte också mobbing handlar lite grann om hur man känner, både för den som mobbar och den som blir mobbad, höll han med, men menade att det hade varit bättre om det bara skulle ha handlat om ledsna känslor.

Samarbetet i klassen är något som de flesta grupper berör. Ingela Rolfsdotter berättar att hon i början mycket tydligt ser vilka elever som sitter i vilka grupper, vilka som hänger ihop och vem som är utanför, men att de barriärerna successivt bryts under vandringens gång. Circonova och Zirkus Loko-Motiv menar att eleverna får kliva in ett lekrum, i en fantasivärld där de plötsligt kan leka med någon som de annars aldrig skulle leka med och det utan att de ens reflekterar över saken. Katrin Hint säger vidare att när hon exempelvis möter dem i

djungeln försöker hon se vilka barn som kan behöva få mer plats och vilka som ska gå ihop. Självklart går det inte att vara träffsäker varje gång men målet är att se till varje barns behov. Gruppen menar också att många barn som de förstår har en svår roll i sin klass, kan bli synliga på ett helt annat sätt under vandringen. Ibland ser de att läraren också ser det, ibland kan de bara hoppas att det är så. Av eleverna är det framförallt flickorna som betonar det roliga i att alla höll varandra i handen, både pojkar och flickor, och menar att det gör man inte hemma på skolan.

Kul att de sa att man måste hålla varandra i händerna, för man trodde verkligen på det dom sa, att det var så att annars skulle häxan ta en. Att det var killar och tjejer som skulle hålla varandra i handen, det gör man inte på samma sätt i skolan, då kanske man är mycket mer såhär att man inte vill. De gjorde man inte här. (Flicka i femman)

En del killar som var mer på att hålla i handen än tjejerna. (Flicka i fyran)

Jag trodde verkligen på det med händerna. Det var skitläskigt när L ville släppa och jag typ blev såhär NEEJ! (Pojke i fyran)

Vidare har jag frågat eleverna om de tycker att vandringen har med hälsa att göra. De allra flesta gör ingen direkt koppling mellan känslor och hälsa, utan talar om hälsa mer som någonting som handlar om mat och rörelse.

Det handlade inte om hälsa. Vi åt ju våfflor. (Pojke i 3-4)

Det är att vara glad, att känna och tänka. Att kunna orka göra saker så att man inte är som en fisk som kommit upp på land och inte kan andas. Hälsa är att vara frisk. Jag måste äta tillräckligt med hälsa för att må bra. (Pojke i femman)

Det är tydligt att eleverna inte har samma definition av hälsa som Circonova. De pratar inte i termer av psykisk hälsa men är dock överens om att känslor är viktiga och behövs och att man mår bättre om man känner sig bra. Därmed gör de implicit en koppling mellan känslor och hälsa men talar inte själva i sådana termer. Överlag förmedlar eleverna en mycket positiv upplevelse av vandringen, den beskrivs som något av det häftigaste de upplevt och många säger att de aldrig kommer att glömma den. Så här beskriver några elever vad de upplevde som viktigast med vandringen:

Att man ska få tycka vad man tycker. Man ska inte anpassa sig, jag ska inte behöva tycka som andra, jag ska få tycka som jag vill och även få bli omtyckt. (Flicka i femman)

Att man typ ska kunna veta att man ska tro på sina känslor. (Pojke i 3-4)

Våga tro på sig själv. Det kommer jag att minnas. (Flicka i fyran)

Det kändes jobbigt när lilla M satt i buren. Man vill inte vara sån. Man blir inte lika dum i skolan, man vill inte att nån ska känna så liksom. (Pojke i fyran)

4. Lärarnas kommentarer

Vid mina besök på skolorna genomförde jag även kortare intervjuer på ca 20 minuter med varje lärare. Ett deltagande i *Resque M!- en trappa uppåner* innebär att lärarna ska medverka i för – och efterarbete samt framförallt lägga ner tid och engagemang på att arbeta med temat känslor i sin klass. Lärarna jag träffat är mycket nöjda såväl med den informations- och fortbildningsdag de deltagit i som med materialet de fått för att arbeta vidare på egen hand. De anser också att äventyrsvandringen ger mycket bra ingångar för fortsatta samtal och övningar i skolan.

Jag har varit på många informationsträffar, men sällan haft så roligt på en sådan tillställning. Jag blev inspirerad och kan verkligen se hur jag kan jobba vidare med sådana övningar i klassen. /---/Den (vandringen) är en jättebra ingång för samtal och pedagogik, man kan använda den på så olika sätt. I svenskan, där de får skriva fantasiberättelser om min äventyrsvandring, i maten eller när du jobbar med kroppen och de fem sinnen. Det känns som den är så formbar, du kan göra en massa, kan använda den hur som helst.

Den är en suverän ingång till samtal. Jag skulle önska att varje tema kunde börja på det viset. Jag har låtit dom skriva plus att vi har gjort några av övningarna. En del av övningarna tycker jag fungerar bättre på vuxna, barnen kanske är lite för små. Det bästa är att det är övningar med glädje och humor, ingen tävlan finns, utan det handlar om att våga vara sig själv och släppa på sig själv.

En av lärarna har inte jobbat vidare på temat känslor. Han säger att det är svårt att hinna med och tänker att det får komma successivt. Viktigast för honom var att vandringen stärkte gruppen genom att de upplevde något tillsammans.

Det är ett projekt i ordets rätta bemärkelse. Jag hinner inte följa upp, hinner inte förbereda på det viset som jag skulle vilja, för det är bara ett av hur många viktiga projekt som helst i skolan. Det ligger än så länge vid sidan om, men jag ser det inte heller som avslutat, visst finns det en fortsättning och möjligheter att jobba vidare. Men det får lite grann komma när det kommer. /---/Vandringen var bra för den ger effekter på andra sätt som man kanske inte ser på uppenbart vis. Gruppen har upplevt något ihop – det är inte bara en påtvingad sak i klassrummet utan vi har gjort en sak. Det är mer intensivt än något annat. Gruppen växer med sådana här händelser. Blir starkare tillsammans.

Även de andra lärarna betonar samarbetet och den stärkta gruppkänslan som viktigt och central.

Jag har först och främst haft nytta av att få ihop gruppen, vi har en ny klass med en stor blandning från flera skolor. Jag ville svetsa samman dem så att de kan lita på varandra, det är viktigt att kunna göra saker tillsammans så att det inte blir jag, jag, jag i fokus som det gärna blir i den här åldern. Vandringen har skapat en VI-känsla och klassen är medvetna om att de blivit mer sammansvetsade i alla fall.

Vandringen handlar ju om samarbete. De är tvungna att samarbeta för att kunna lösa uppgiften, samtidigt som alla fem sinnen måste jobba. Det hela går ut på att vidga sig för varandra, att öppna upp och våga lita på varandra, våga lita på andra och våga lita på sina egna känslor.

Lärarna menar också att vandringen hade något för alla barn. De berättar att flera barn utmärkt sig på nya sätt och därmed vuxit, både inom gruppen och för sig själva och berömmar Circonovas och Zirkus Loko-Motivs lyhörddhet gentemot barnen.

Det var spännande att se vad som hände med de barnen som inte bjuder på sig själva. Jag har en kille som är väldigt sluten, han var ju sån när han först kom dit också, men så plötsligt så bara inser han att här är ingenting konstigt, här kan jag säga vad jag vill, jag kan låtsas att detta bara är nu. Han blev helt i gasen. En helt annan person.

Det hände saker med barnen, en del var jättestela från början men de lättade upp efter hand och de vågade ge sig hän. Bra med små grupper då barn som i regel kanske är lite tillbakadragna vågar ta mer plats. Fint att de var så väldigt lyhörda för barnens önskemål och tankar.

Det handlar ju om fantasi, att kunna låtsas, vara barn och leka, och sedan också få prata om det, och att det inte är konstigt eller pinsamt att prata om det. Jag har en tjej i min klass som har svårt på vanliga lektioner, men hon verkligen glänste här. Hon var överlägsen de andra, förstod och kunde tolka på ett helt annat sätt än många andra.

5. Begripligt, meningsfullt och hanterbart?

Syftet med denna rapport var att diskutera Circonova och Zirkus Loko-Motivs verksamhet *Resque M! – en trappa uppåner* med utgångspunkt från barnrättskonventionen och Circonovas metoder; kultur och pedagogik för att stärka barns hälsa. Inledningsvis presenterade jag ett flertal artiklar ur barnrättskonventionen som jag menar har relevans för *Resque M! – en trappa uppåner*.

Vad som tydligt framkommit är att såväl elever som lärare anser att *Resque M! – en trappa uppåner* har hjälpt till att stärka gemenskapen i klassen och gjort eleverna bättre på att samarbeta med varandra. I de riktlinjer som formulerats för utvecklingsarbetet mellan Circonova och Zirkus Loko-Motiv står att ”Upplevelsen ska sträva efter att stärka barnen i sin jag-uppfattning och stärka gruppkänslan. Upplevelsen ska sträva efter att stärka empatin och förståelsen i barn-gruppen.” (KN 2005/110)

Resque M! – en trappa uppåner kan därmed sägas leva upp till såväl artikel 28 som artikel 29. Detta genom att indirekt påverka skolmiljön så att inget barn kränks, genom att skapa en samhörighet i gruppen samt genom att främja barnens möjligheter till såväl fysisk som psykisk utveckling genom temat som vandringen gestaltar.

Extra noterbar anser jag vara den kommentar som gavs av en pojke i fyran rörande vad som varit viktigast i vandringen:

Det kändes jobbigt när lilla M satt i buren. Man vill inte vara sån. Man blir inte lika dum i skolan, man vill inte att nån ska känna så liksom.

En sådan kommentar ser jag som ett mycket gott betyg på vandringens betydelse.

Vidare står det klart att kultur och pedagogik har lyckats mötas i en form som är rik på uttryck och upplevelser. Varje deltagare är en aktiv medskapare i äventyret och blir vandringen

igenom bekräftad och sedd, från det att Ingela läser på mitt unika äventyrspass via *Djungeldamen* som ser mig i ögonen och ger just mig ett ord på vägen, till *Madame Supör* som är ute efter just mina känslor. Genom att arbeta med referensgrupper och fråga barnen till råds låter man barn komma till tals och skänker dem en känsla av betydelsefullhet. *Resque M! – en trappa uppåner* uppmärksammar därmed både artikel 31 i vilken det slås fast att varje barn har rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet samt artikel 12 där barnets rättigheter att få komma till tals uttrycks.

Utifrån kommentarer och åsikter som presenterats i rapporten drar jag slutsatsen att många av de intentioner Circonova och Zirkus Loko-Motiv haft med projektet stämmer väl överens med deltagande barns uppfattningar av äventyrsvandringen.

Kvar är dock den centrala frågan huruvida Circonovas och skolans samarbete leder till att barn och unga upplever sin situation som mer begriplig, hanterbar och meningsfull och om vandringen stärker barnens hälsa.

Vandringen har för så gott som alla deltagare varit en väldigt positiv upplevelse. Eleverna berättar glatt om hur de har fått uppleva olika känslor genom exempelvis att kasta porslin. Vidare säger de sig ha fått en ökad förståelse för sina egna och andras känslor. Därmed har vandringen sannolikt haft goda effekter på barnens hälsa, men detta är naturligtvis oerhört svårt att mäta och skulle kräva en longitudinell studie.

Eftersom Circonovas och Zirkus Loko-Motivs arbete tillsammans med barnen är en sådan liten del av barnens vardag så går det inte att se några långsiktiga effekter. Sådana effekter gissar jag istället till stor del kommer att vila på lärarens ansvar. Jag tror att Circonovas och Zirkus Loko-Motivs arbete framförallt tjänar till att ge en utmärkt ingång till fortsatt arbete.

”Att få ett nyanserat språk för sitt inre liv, är en förutsättning för att kunna tänka om sig själv, d v s göra sig begriplig både för sig själv och för andra. Självreflektion skapar distans till känslorna och gör dem lättare att hantera.”(Brodin & Hylander 2002)

Circonova och Zirkus Loko-Motiv ser vikten av att känna sina egna känslor, att förstå sig själv och sin omgivning som den hälsobringande effekten. Eleverna får under vandringen leva sig in i och visa känslor. Lärarens främsta uppgift i efterarbetet blir kanske då att hjälpa eleverna att sätta ord på sina känslor.

Jag insåg tidigt i samtal med eleverna att det inte var meningsfullt att tala med dem i termer av begreppen begriplig, hanterbar och meningsfull kopplade till vandringen. Likaså var termen hälsa svår att diskutera utan deras tankar kring detta fick framkomma indirekt. Dock menar jag att det genom citaten som presenterats i rapporten går att utläsa att *Resque M! – en trappa uppåner* har gett eleverna flera viktiga redskap för att förstå sig själva och sin omgivning på ett tydligare vis. Därmed lever *Resque M! – en trappa uppåner* också upp till artikel 24 i barnrättskonventionen vilken erkänner barnets rätt att åtnjuta bästa uppnåeliga hälsa.

Naturligtvis finns vissa begränsningar även i detta projekt varav ett är den bristande tillgängligheten för rörelsehindrade barn. Sammanfattningsvis anser jag dock att *Resque M! – en trappa uppåner* är ett mycket lyckat projekt som med ett aktivt och medvetet barnperspektiv skapar förutsättningar för positiva hälsoeffekter för barn och unga.

5.1 Vidare forskning

Under arbetets gång har ett par reflektioner och områden för framtida problematiseringar uppstått. Jag anser att det skulle vara av stort intresse att följa upp skolornas för- och efterarbetet under en längre tid för att studera effekter av hälsa och välmående. Ett annat tänkbart studieområde eller projekt är en studie med en tydlig könsaspekt. Tycker pojkar och flickor olika om sådana här projekt och fokuserar de på olika saker? Säkerligen finns det ytterligare aspekter än de som ovan nämnts som vore intressanta att studera. I första hand anser jag emellertid att det centrala är att följa upp det här spännande och viktiga projektet i en längre studie.

Referenser

Tryckta källor

Antonowsky, Aaron. *Hälsans mysterium*. Stockholm, Natur och Kultur 1987, 2005

Brodin, Marianne & Hylander, Ingrid. *Själv-känsla- att förstå sig själv och andra*. Stockholm, Liber. 2002

Halldén, Gunilla. ”Barnperspektiv som ideologiskt eller metodologiskt begrepp” ur: *Pedagogisk Forskning i Sverige*. årg. 8. nr 1-2. 2003.

Helander, Karin. ”Det var roligt när mamman grät´ - barns tankar om teater” ur: *Barns smak – om barn och estetik*. Centrum för barnkulturforskning, Stockholms universitet. Skrift nr 36. 2004.

Konventionen om barnets rättigheter. Förenta Nationerna.

Otryckta källor

Stroh Olof, Lägesbeskrivning av Circonova våren 2005-09-12. Verksamhet- uppföljning-framtid, Rapport KUN 2005/459

Avtal mellan Stockholms läns landsting genom kultur- och utbildningsförvaltningen/Circonova och Zirkus Loko-Motiv, ideell förening, rörande projektstöd för samarbete med Circonova. KN 2005/110

Intervjuer

Elever och lärare på Pilgrimsskolan 2006-10-12

Elever och lärare på Södermalmsskolan 2006-10-20

Elever och lärare på Myrängens skola 2006-10- 24

Elever och lärare på Stensjö skola 2006-11-09

Samtal med Circonova och Zirkus Loko-Motiv 2006-11-29

BILAGA 1

Till berörda barn och föräldrar

Mitt namn är Ylva Ågren och jag arbetar vid Centrum för barnkulturforskning på Stockholms universitet. Centrum för barnkulturforskning är ett tvärvetenskapligt organ med uppgift att befrämja kunskap och forskning inom ämnesområdet barnkultur. Centrum för barnkulturforskning knyter sin verksamhet till FN:s konvention om barnets rättigheter och studerar hur barnets rättigheter tillämpas inom bland annat kulturområdet.

Genom en studie av Circonovas projekt *Resque M!* vill jag undersöka huruvida skolans och Circonovas samarbete leder till att barn och unga upplever sin situation som mer begriplig, hanterbar och meningsfull? Vad säger barnen själva? Studien mynnar ut i en rapport där barns egna tankar och funderingar kan ge en vägledning om vad ett sådant arbete kan ha för effekt.

De metoder som jag kommer att använda mig av för rapporten är intervjuer med tre-fem barn åt gången, samt enskilda samtal med barn. Intervjuerna sker lämpligen i skolan. Alla namn och personuppgifter kommer att behandlas helt och hållet konfidentiellt, det vill säga att inga personers namn eller ålder kommer att finnas utpekade i rapporten. Jag vill med detta brev be om ert godkännande för era barns medverkan. Vänligen fyll i nedanstående ruta och lämna den till klassföreståndaren.

Godkännande.

Målsmans signatur.

Om ni har frågor eller vill få något förtydligat är ni varmt välkomna att kontakta mig:

Mobil: ----- e-post: ylva.agren@barnkultur.su.se

Med vänlig hälsning

Ylva Ågren